

KANTL-canon

“Perfect gemis dat zo mooi geformuleerd is, dat iedereen het wel wil hebben”

Herman de Coninck wilde poëzie schrijven over alledaagse tevredenheid, over geluk op mensenmaat. **Lieselot Mariën** leest zijn bundel *Met een klank van hobo* en vraagt zich af: wat kan je vasthouden van de liefde en het leven? Misschien wel dit: berusting.

In *Taal zonder mij*, het weduweboek waarin Kristien Hemmrechts na Herman de Conincks overlijden in 1997, de persoon en de poëtica van haar echtgenoot probeert te vatten, tekent ze op: “Ooit zei hij tegen me: ‘Ik ben het meest mezelf ’s nachts alleen aan mijn werktafel.’ Maar boven moest iemand slapen. Een vrouw. Zijn vrouw.”

Dit beeld van De Coninck, schrijvend in de lichtcirkel van een eenzaam bureaulampje, een glas whisky binnen handbereik, terwijl boven de verre, regelmatige ademhaling van zijn geliefde klinkt, vat prachtig de sfeer en de thematiek van *Met een klank van hobo*, de bundel waarmee de dichter werd opgenomen in de KANTL-canon. In een interview liet De Coninck zich ooit ontvallen dat hij *Met een klank van hobo* hoofdzakelijk ’s nachts geschreven had, en dat voel je. De verzen zijn doordrenkt van de nachtelijke weemoed; van het besef dat alles je ontglipt, zelfs terwijl je het nog in handen houdt; van de liefde ook, die altijd onvolmaakt is, maar die wel de nacht op afstand houdt.

De Coninck publiceert *Met een klank van hobo*, zijn derde bundel, in 1980. Hij is dan 33 en heeft veel meegemaakt sinds zijn debuut *De lenige liefde* (1969). Hij verloor zijn eerste vrouw in een auto-ongeluk, hertrouwde en kreeg net

een tweede kind. Die ervaringen kleuren het perspectief in *Met een klank van hobo*, dat bedaarder is en introspectiever dan zijn eerste, baldadige en door en door zinnelijke, werk. Ook de liefde krijgt een andere invulling en intensiteit.

De liefde in *Met een klank van hobo* is niet de onstuimige, speelse liefde, zoals in het debuut, maar de nuchtere liefde van een koppel in het midden van het leven. Hun liefde is die met kleine kinderen, met sleur, met seks die van “een beet hier en een beet daar” verwaterd is tot “nog een heel klein beetje maar” (‘Ons’). Het is de liefde van een man die wakker ligt in bed, in het donker naar de hand van zijn vrouw tast, en merkt dat ook zij niet slaapt.

VOORUIT NAAR LATER

Door het tedere prisma van die onvolkomen liefde, kijkt de dichter terug naar vroeger, en kijkt hij vooruit naar later. Wat kan je vasthouden van de liefde en het leven? In *Met een klank van hobo* zijn het dagelijkse nu, met een partner en een kind, en het existentiële besef van vergankelijkheid en verlies, innig met elkaar verknoot. Ze definiëren het spanningsveld waarbinnen de ‘ik’ in deze bundel laveert.

Eenzijds is deze ‘ik’ in de greep van wat De Coninck “echte weemoed” noemt, “niet om hoe het vroeger was /

maar om hoe het ook vroeger nooit is geweest” (‘Toekomst’). In deze poëzie valt niets ooit helemaal met zichzelf samen. De ‘ik’ is eigenlijk “niemand” (‘33-27’), het “hier is nergens, en het nu is nooit” (‘Taarlo’). Zelfs de intimiteit met onze geliefden vervluchtigt al terwijl we hen aanraken.

En tegelijk is dezelfde onthechte en beschouwende ik ook de meest delicate en toegewijde observator van zijn omgeving, en van de kleine onbelangrijkheden die in zijn leven zo belangrijk zijn. In ‘P’, bijvoorbeeld, waarin hij, “[w]akker door kinderen, meedogenloos blij / op mijn buik”, gromt: “Weer zo’n dag waar niks anders mee te doen / valt dan hem te beginnen”. Zijn dochtertje geeft hem een zoen, en terwijl haar vingertjes zich rond zijn wijsvinger sluiten, slaagt hij erin “om tot mezelf, of toch, / tot bij haar po te komen”.

Maar *Met een klank van hobo* is veel meer dan een verzameling zoete miniatuur-ontroerinkjes. Hoewel De Coninck de bundel zelf ooit als “huis-, tuin- en keukenpoëzie” bestempelde, benadrukte hij tegelijkertijd dat die focus op het kleinschalige zijn gedichten niet gijzelde in banaliteit: “in dat huis wordt te zijner tijd ook gestorven, in die keuken volg ik de buitenlandse politiek”, schreef hij in het essay ‘Allengs gelijk de spin’. Of, in ‘Het subversieve van de werkelijkheid’: “[h]et detail is de beste

KANTL-canon

Een hele zomer lang besteden we aandacht aan de canon van 2025 van de Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren (KANTL). Elke week schrijft een auteur over een van de nieuwe titels in die lijst van 50 klassiekers.

manier om het over Alles te hebben”.

Die beweging van het kleine naar het grote, maakt *Met een klank van hobo* in verschillende dichterlijke begripsbepalingen. Telkens definieert De Coninck abstracte concepten aan de hand van beeldende anekdotes, uitgepuurde fragmenten uit het dagelijks leven. Zoals in ‘Braille’:

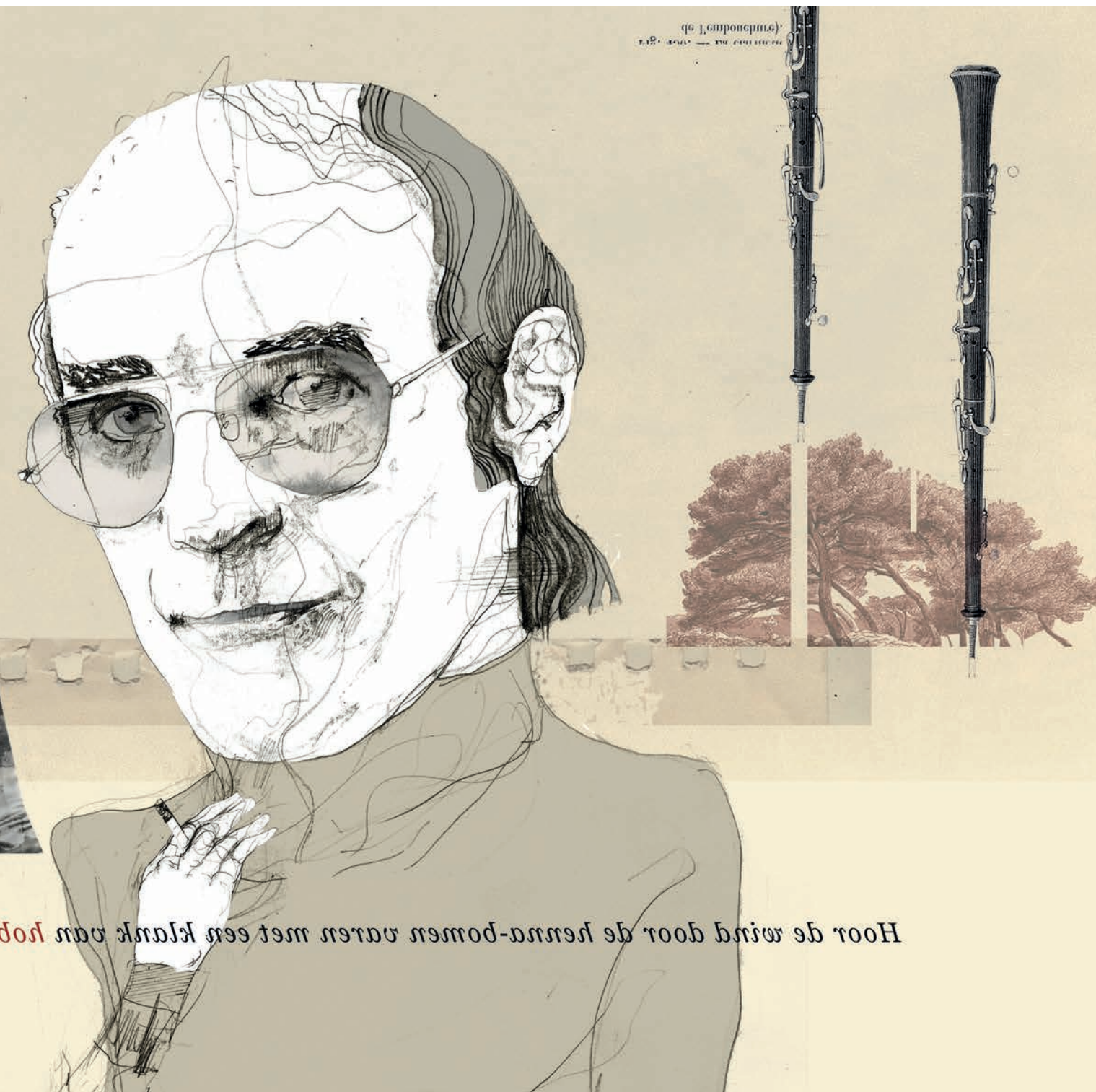
Liefde is houden van mekaars gebrek aan

liefde. Is het soort gemak van kom binnen, ach ben jij het maar. En een paar uur later van: ik ben moe,

kom jij maar klaar. En terwijl ik nadien al slaap jou nog horen zeggen: slaap nu maar.

Eerder dan in met suiker opgeklapte woorden, laat de liefde zich vatten in dit treffende gesprekje tussen twee geliefden, zoals die, lui en lauw, het bed delen met elkaar.

De Coninck hield niet van het ‘grootse’ en het ‘aangrijpende’ in de literatuur, schreef hij in het essay ‘Het parlandisme’, omdat je het “ook in het leven van alledag [...] meestal zonder

© Johan Dockx

3 vragen aan Lieselot Mariën

Welke fragment raakt jou in het bijzonder?

"Wat mij beïnvloed heeft? [...] Zelfs Rik van Steenberghe heeft me beïnvloed. / Die heeft namelijk een sporthart, en moet daarom / na al die jaren nog geregeld wat fietsen. / Misschien is ook poëzie zo iets, een hart hebben waarmee je na een turbulente jeugd / van de dokter nog altijd af en toe eens moet / huilen. Melancholie. De uitzichtloze tevredenheid / van achter een begravenisstoet aanlopen, en denken, héhé, straks lekkere boterkoeken."

Een treffende en herkenbare omschrijving van de bron van een schrijverschap. Ik hou van de nuchterheid: de boterkoeken die, ondanks alles, terugvoeren naar de orde van de dag.

Welk ander boek uit de canon zou je willen aanraden?

Een revolverschot van Virginie Loveling. Ik kende het tot voor kort niet, in tegenstelling tot het werk van veel van haar mannelijke (eerder gecanoniseerde) tijdgenoten. Recent las ik de mooie uitgave die Annelies Verbeke maakte en ik was onder de indruk van het psychologisch doorzicht van Loveling, van haar inventieve taal, en van de strakke opbouw van de roman. Een dosis historische relatering van het ideaal van het slanke vrouwenlichaam krijg je er als bonus bovenop, bijvoorbeeld in de geweldige scène waarin de vrouwen uit het dorp zich laten wegen op een weegschaal voor vee terwijl ze met elkaar wedijveren over wie de stevigste bovenarmen heeft.

Welk boek mis je in deze canon?

Ik nomineer alvast *Het onverwachte antwoord* van Patricia de Martelaere voor de volgende update van de canon, in 2030. Hopelijk wordt de roman dan ook opnieuw uitgegeven.

[moet] stellen". Literatuur die meer wil beschrijven dan "een alledaagse tevredenheid, namelijk een groot allesomvattend, zieldoorborend geluk" kan je volgens hem best rangschikken onder sciencefiction. Zelf definieert hij het geluk liever op mensenmaat: "Geluk is vandaag nog dingen willen schrijven / als 'jouw ogen en hun sterrelingse pracht.' / Godgod, nee zeg. Maar het is koud. En ik wil blijven / bij jou. Omwille van de nacht." ('Even')

De prachtige laatste regel toont eens te meer dat De Coninck geen naïef gezinsgeluk etaleert. Zijn 'ik' kiest ervoor om bij de geliefde te blijven, eenvoudigweg omdat ze hem tot schuiloord dient tegen het duister. De berusting – dat dat alles is, dat dat tegelijk al heel wat is – geeft de melancholische waarheid van deze regel een zachte glans, het patina van een inzicht gepolijst door veelvuldig hanteren.

UITZICHTLOOS TEVREDEN

Telkens ontregelt De Coninck, snedig en trefzeker, het huiselijke geluk, nog voor dat zelfgenoegzaam kan worden. Zo overschouwt het 'ik' in 'Huurkontrakt' de drie-eenheid die hij, zijn vrouw en zoontje vormen, en denkt: "net een heus gezin". In die paar woorden schuilt de hele spanning van dit gedicht. Het gezin is er, en toch is het er niet echt. Het is "net heus". Deze twee schijnbaar onschuldige woorden her-

bergen een scherp doorvoeld ontbreken, maar evengoed een vertedering om het 'bijna wel' – de hele ambivalentie werkelijkheid van een gezin, gevat in slechts zeven letters.

**Dit is de liefde van
een man die wakker ligt
in bed, in het donker
naar de hand van zijn
vrouw tast, en merkt
dat ook zij niet slaapt**

Die ambivalentie vormt de kern van *Met een klank van hobo*, dat niet toevallig bol staat van de paradoxen. Hier en elders, vervulling en gemis, ze sluiten elkaar in deze bundel niet uit, maar vormen samen een karakterstiek levensgevoel, een “uitzichtloze tevredenheid” (‘De buigzaamheid van het verdriet’), of, zoals De Coninck het noemde in zijn essaybundel *De troost van het pessimisme*: een “perfect gemis [...] dat zo mooi geformuleerd is, dat iedereen het wel wil hebben”.

Dat perfecte gemis krijgt in *Met een klank van hobo* het duidelijkst vorm in twee gedichten over stilte. In 'Cadeau' schrijft De Coninck: "Alléén ben ik de-

gene die nooit praat, / maar met jou kan ik zwijgen." Zoals een nachtelijke werkkamer anders eenzaam is wanneer boven, onzichtbaar, een vrouw ligt te slapen, zo verandert de aanwezigheid van die geliefde ook de kwaliteit van stilte. Ze maakt het verschil tussen een louter ontbreken van woorden, en een ontbreken van woorden dat zelfbewust wordt omarmd.

Door de volheid van een dergelijk ontbreken te verwoorden, door te tonen wat daarin alsnog aanwezig is, maakt ook poëzie het verschil tussen “Twee soorten niets”: het verschil tussen “gewone stilte, en de stilte / na de laatste regel van een gedicht / over de stilte.” Dat, schrijft De Coninck in *De troost van het pessimisme*, is het ‘minimumprogramma’ van de poëzie: “Zeggen dat er geen troost is, en die beweging troost [...] want je wist het al wel, maar je dacht dat je de enige was. [De dichter] weet het ook. Vandaar.”

Trouw aan die poëtica probeert *Met een klank van hobo* het alomtegenwoordige gemis niet vol te storten. De gedichten lossen niets op. Ze stellen vast – zo is het nu eenmaal – en ze berusten. Ze houden het klein, omdat ze menen dat het kleine als enige werkelijk is. En ze houden het gezellig, dat ook. De Coninck schenkt zijn lezer “uitzicht op leegte, maar / met gordijntjes voor de ramen”. (‘Vriendin van één nacht’)

Lieselot Mariën